

ואכן כתבו כמה פוסקים להלכה, שדין זה הוא מדאורייתא וכפשוט דברי התוס'; פרי מגדים (כה סק"ה במ"ז); חיי אדם (סח; יג). באור הלכה (כה ד"ה שלא יניחו).

בבאר הלכה שם הסתפק לפי זה, אם ארע לו בבית הכנסת שפגע בתפלין לפני הטלית, ומתבייש להניח תחילה – צריך עיון אם יעביר עליהם ויקח הטלית, שהרי אין מעבירין על המצוות מדאורייתא, ואין כבוד הבריות דוחה דין תורה אלא בגנאי גדול. ולכאורה יש מקום לומר בסברא שכשם שאם אינו מעונין עתה להניח תפלין אלא הטלית בלבד, אין שייך בזה 'אין מעבירין', וגם אם פגע בתפלין – עוזבן (כמו שכתבו הפוסקים שם), כך גם באופן זה שמתבייש, הלא עתה אינו רוצה להניחם קודם הטלית מחמת בושה. ואם כי יש לחלק, מ"מ עכ"פ ודאי אין מוכח שיש איסור תורה באופן כזה שיש לו סיבה שלא להניח עתה תפלין. [ואפשר שלכך הסתפק בדבר ולא הכריע בודאות].

עוד יש להעיר בדבריו, שכתב שאין זה נחשב גנאי גדול, דכל שכן הוא ממה שכתב הרמ"א בהל' ציצית, שלשהות זמן ארוך בבית הכנסת ללא טלית אינו בגדר גנאי גדול – יש לומר שאינו מוכרת, כי כאן הגנאי הוא בכך שיראוהו מקדים תפלין לטלית, ואפשר שהוא גנאי גדול יותר משיבה בביהכ"נ ללא טלית. ואמנם גם אם אין מוכח משם, נראה מצד הסברא הפשוטה כשלעצמה שאין זה גנאי גדול הדוחה איסור תורה. עוד פרטים וענינים בדין 'אין מעבירין' – ע' בחדושי הר צבי למנחות סד.

'הא מיבעי ליה לגופיה? – מאשר פתח אהל מועד נפקא' – הגם שלמדו משם דין שפיכה על יסוד מערבי – זה למדו מיתור המלה פתח, שהיה לו לומר 'לפני אהל מועד' או 'אשר בחצר' – מכאן שצריך ליתן על היסוד הקרוב אל הפתח (עפ"י שיטה מקובצת בע"ב, אות לג, מהר"פ). ויש מפרשים שדברו כאן על שני פתח אהל מועד; אחד זה שנאמר בפר כהן משיח ואחד שבפר העדה. האחד – לגופו, והאחר – לדרשת יסוד מערבי (עפ"י פנים מאירות; לחם משנה מעשה הקרבנות ה, יא. וע"ע חזו"א טו, ב).

דף נב

'או אינו אלא מזבח של עולה...' – מפרש והולך המשך דברי הברייתא.

'רב פפא אמר: דכולי עלמא שירים אין מעכבים, והכא במיצוי חטאת העוף מעכב קא מיפלגי' – נראה שלרב פפא מתפרשים דברי ר' עקיבא 'שאינן מכפרים ואין באין לכפר' – כלומר שבשום מקום אינם באים לכפר, אף לא במיצוי. שנראה לרב פפא דוחק לפרש 'ואין באים לכפר' לענין עיכוב (עפ"י חזו"א טז, א. ע"ש).

'יכול יעכבנו, תלמוד לומר...' – ואם תאמר, לפי האמת שאינו מעכב, למה לי קרא הלא יש ללמוד למצוה ב'קל וחומר'? ויש לומר, מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא (ועתוס'; חק נתן. וכן הביא ביד דוד בשם ספר הכריתות, לשון לימודים א, יד. וע"ע חזו"א יג, ג).

'וסבר ר' ישמעאל מיצוי חטאת העוף מעכב, והתנא דבי ר' ישמעאל... תרי תנאי ואלביא דר' ישמעאל' – מבואר מכאן ש'תנא דבי ר' ישמעאל' אליבא דר' ישמעאל נאמר. ולכך הוצרכו לתרץ תרי תנאי אליביה.

וכן אמרו (בב"ב כה.): 'ואף ר' ישמעאל סבר... דתנא דבי ר' ישמעאל...'. וכן כתבו התוס' בכמה מקומות (ע' בפסחים ה. ושבועות ה. וע"ע תוס' חולין ל: ד"ה תנא ותורא"ש שבת כו.). וכן מציינו בכמה מקומות שכינו 'תנא דבי ר' ישמעאל' כלפי דברי ר' ישמעאל המובאים בבב"ב (ע' קדושין לו ונזיר כה, וכן לעיל מ-מא.). וע' בהרחבה בנושא זה, בספר 'מחקרים בבב"ב ותוספתא' פרק א סימן ד.

(ע"ב) 'מה דמים האמורים למטן שנתנן למעלן לא כיפר, אף דמים האמורים למעלן אם נתן למטה לא כיפר' – לדעת שמואל (לעיל כו): 'שלא במקומו כמקומו דמי' והנותן דם על המזבח שלא במקומו – כיפר, לכאורה צריך לפרש מה שאמרו כאן 'לא כיפר' – לענין אכילת הבשר בלבד. וכן מדויק מלשון רש"י. (ע' בכל זה במפרשים על התוס' – ברכת הובה, צאן קדשים, חק נתן, שפת אמת, גלינות קה"י. וכן בקרן אורה ובחדושי הנצי"ב והגר"ס).

'מאי שאין מזבח הפנימי ממרקן, לאו אלו שיריים...' – ואז תתפרש הפירכא כך: אין לך ללמוד מדמים הפנימיים שנתנן בחוץ שלא כיפר, כי רק שם משום שצריך ליתן שיריים בחוץ והשיריים מעכבים, הרי הקפידה תורה על שני מקומות הלכך שניהם מעכבים. לא כן בניתנים למעלה, כיון שסופו לירד למטה יש לומר שאם נתנם למטה – כשר (שפת אמת).
מרש"י משמע דלא נחית לכך, אלא מה ששיריים של הפנימיים מעכבים בניגוד לחיצוניים, זה גופא מהוה חומרא בפנימיים שאין ללמוד מהם. ואילו לפירוש השפת-אמת, גם אם היינו נוקטים ששפיכת שיריים של חיצוניים מעכבת, היה מקום לפירכא זו.

'אם כיפר כלה, ואם לא כיפר לא כלה – דברי ר' עקיבא. אמר לו רבי יהודה מפני מה לא נאמר אם כלה כיפר אם לא כלה לא כיפר... שיריים מעכבים איכא בנייהו' – רש"י פרש 'אם כיפר' אותן מתנות הכתובים בפרשה – 'כילה', אבל שיריים שאינם כתובים – אינם מעכבים. 'אם כילה' – הכל, גם שפיכת השיריים – רק אז 'כיפר'.

ועוד יש לפרש בדרך אחרת, לפי מה שכתב רש"י לעיל (בע"א ד"ה שיריים מעכבין) שאפילו לדעת האומר שיריים מעכבים – אינם מכפרים. ואם כן מבואר כאן בפשטות: 'אם כיפר' – היינו שאר מתנות חוץ מן השיריים, שאינן בכלל הכפרה – 'כילה'. והדעה השניה דורשת 'אם כילה' – הכל, רק אז 'כיפר'. כלומר, שפיכת השיריים מעכבת הכפרה, הגם שאינה מכפרת כשלעצמה (שפת אמת; 'חדושי הגר"ח על הש"ס').

ואפשר שרש"י כאן נמנע מלפרש כן, כי סבר שלר' יהודה האומר 'אם כילה כיפר' – אכן השפיכה עצמה מן הכפרה היא. וכן הבין בספר יד דוד. וכן יש לדייק מדברי התוס' (בע"א, ד"ה דבראי): 'דשיריים אין מכפרין לר' עקיבא ולא קרינן בהו לכפר בקדש' – משמע שלר' יהודה שחולק – אכן השיריים מכפרים.

נפקא מינה בשאלה זו, אם שיריים מכפרים או רק מעכבים – כתב החזון-איש (טז, א) אם יש לשפוך השיריים לאחר מיתת הבעלים. וכן אם נאבד הבשר והאימורים, לפי הצד שאין השיריים מכפרים, ישפוך שיריים ליסוד. וכן מה שאמרו לעיל (מב): שלדעת הסובר שיריים מעכבים – מפגלים בהם, צידד החזון"א לומר שזה רק אם ננקוט שמכפרים.

וע"ע בחדושים המודפסים בשם הגר"ח (אות תלח) שצדד שהשעיר המשתלח צריך להיות חי ('יעמד חי') עד לאחר שפיכת שיירי השעיר הפנימי, שגם הם בכלל 'לכפר עליו'.

'רבי יוחנן ור' יהושע בן לוי – חד אמר משמעות דורשין איכא בנייהו, וחד אמר: שיריים מעכבין

איכא בינייהו. תסתיים דריב"ל הוא דאמר שיריים דמעכבי'... – אם כי למסקנא נדחית הראיה, מצאנו שכן דרכו של ר' יוחנן בכמה מקומות בתלמוד בבלי ובירושלמי, לפרש מחלוקת החכמים ב'משמעות דורשין' – כמצוין בבבא-מציעא כז. ושם נכתב שמלבד ר' יוחנן שדרכו בכך, וכן אביי (ע"ע בסנהדרין לד) – לא נמצא, עפ"י בדיקת מחשב, 'משמעות דורשין' בפי חכמים אחרים, בשני התלמודים. אך יש לציין שבירושלמי (יומא ה,ו) נקטו בנידון דידן [דלא כתלמודנו] שריב"ל אמר במשמעות דורשין נחלקו, ורבי יוחנן אמר שנחלקו לדינא.

'אלא כדברי האומר ולא להני תנאי, הכא נמי לדברי (כצ"ל. הגר"ס) האומר ולא להני תנאי' – לא נתפרש מיהם החולקים ומה טעמם. ואפשר שטעמם כדלעיל (בע"א), כיון שאפשר ללמוד שפיכת שירים מקל-וחומר מחטאות חיצוניות, ובכל זאת כתבם הכתוב – הרי שנה עליו לעכב. ואינם סוברים דרשת ר' ישמעאל דלעיל שלמו כל הכפרות כולן, וכן נתקו הכתוב לעשותם שיירי מצוה. ולפי זה כל הפנימיים שוים לעיכוב כפרה (עפ"י חזון איש יג,ד).

*

וכלה מכפר את הקדש – דרשוהו בגמרא כלפי שפיכת שיריים. ועל פי הפשט צריך באור מה בא הפסוק להשמיענו? ואמרו בירושלמי (שבת א,ג): זריזות מביאה לידי נקיות, שנאמר **וכלה מכפר**. ונראה פירושו שימחה מאד ולא יפסיק לאחר עבודתו הקשה כששרוי בתענית, אלא יגש מיד אל שעיר המשתלח המכפר ומנקה. והיינו שזריזותו תביאנו לידי נקיות מחטא (הגר"י מרצבך זצ"ל – 'עלה יונה' עמ' שו).

דף נג

'אמה אילך ואמה אילך' – כלומר, לאו דוקא בחוד הזוית, אלא בתוך משך אמה אליו נחשב 'קרן'. [ב'זבח תודה' העיר שמשמע לכאורה שבכל רוח שנתן שפיר דמי. והלא אם נתן למשל באמה של קרן מזרח-דרום ברוח דרומית, ובקרן מזרח-צפון יתן בצפונית, נמצא שלא נתן ברוח מזרח, והרי כתוב בחטאת (ויקרא ח,טו) **סביב**. וכשם שלמדו (בע"ב) **מסביב** האמור בעולה שצריך ליתן שתי מתנות בפניה כדי שיהא דם על כל רוח ורוח, הכי נמי נאמר בחטאת. וסיים שאכן אפשר שצריך להקפיד לתת דם בכל רוח ורוח. 'וצריך עיון'.

ונראה לי שבפשיטת שתיבת 'סביב' כאן מתייחסת לקרנות (קרנות המזבח סביב) – והלא נתן בכל ארבעת הקרנות המסבבות. לא כן בעולה שאין בה מתן על ד' קרנות, ה'סביב' האמור שם מתיחס לרוחות המזבח, לכך שם בדוקא יש להקפיד שיתן בכל רוח ורוח.

ואולם מדברי התוס' להלן (נז. ד"ה למה) נראה שהניחו שמ'סביב' דחטאת למדים שצריך ליתן בכל רוח. אך דבריהם שם צריכים באור, שעל סמך הנחה זו הקשו קושיא על הגמרא שם. ומשמע שהניחו זאת כדבר פשוט ללא צורך בהוכחה. (גם צ"ב מדוע הח"ח ז"ל לא העיר מדבריהם כלום).

ויתכן שהתוס' הבינו מלשון 'אמה אילך ואמה אילך' דלא כפרש"י, אלא נתן בכל קרן בשתי רווחותיו, אילך ואילך. ולפי"ז י"ל שלרש"י אין הבדל באיזו רוח הוא נתן, כמשמעות לשונו כאן, ולדבריו מתיישבת קושית התוס' שם על מה שאמרו בגמרא